Caribisch DENKBOEK voor 4 en 5 mei

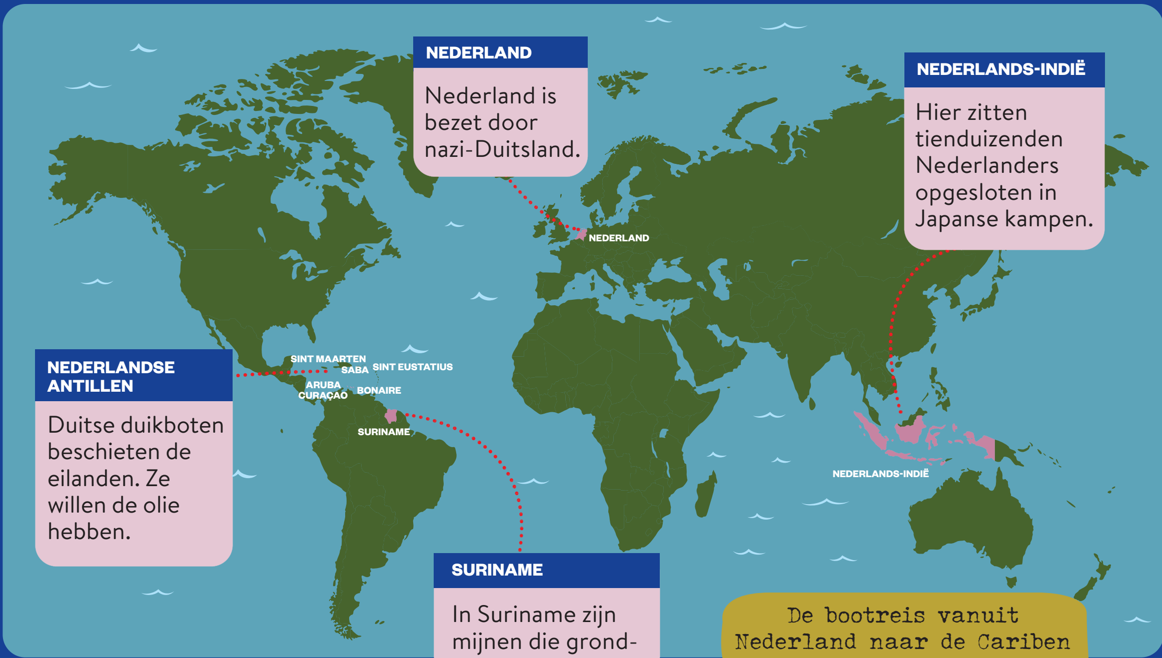
Nationaal Comité 4 en 5 mei

CARIBISCH DENKBOEK VOOR 4 EN 5 MEI

HET KONINKRIJK DER NEDERLANDEN

TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG

NEDERLAND

Nederland is bezet door nazi-Duitsland.

NEDERLANDS-INDIË

Hier zitten tienduizenden Nederlanders opgesloten in Japanse kampen.

NEDERLANDSE ANTILLEN

Duitse duikboten beschieten de eilanden. Ze willen de olie hebben.

SURINAME

In Suriname zijn mijnen die grondstoffen leveren voor de vliegtuigen van de geallieerden.

De bootreis vanuit Nederland naar de Cariben duurt drie weken.

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat in 1940 uit Nederland en de kolonies Nederlands-Indië (nu Indonesië), Suriname en de Nederlandse Antillen (Aruba, Bonaire, Curaçao, Sint Maarten, Saba en Sint Eustatius).

Denk

Bekijk de tijdlijn op pagina 8 t/m 13. Welke delen van het koninkrijk zijn in de Tweede Wereldoorlog bezet?

Kijk

Bekijk een filmpje over de oorlog in het Caribisch gebied op tiny.cc/caribisch.

Nadenken over vrijheid

Wat betekent vrijheid voor jou? Hoe meer je erover nadenkt, hoe meer kanten je aan vrijheid ontdekt. Vrij ben je als je mag denken en geloven wat je wilt. Als je jezelf mag zijn, nieuwe dingen mag leren en de kans krijgt om te doen wat jij belangrijk vindt. Als je niet bang hoeft te zijn dat anderen die sterker zijn je zomaar kwaad doen. Als je geen honger hoeft te hebben en een plek hebt waar je je thuis voelt.

Vrijheid kun je niet zien en niet vastpakken. Maar toch is vrijheid het mooiste dat we samen hebben. In de Tweede Wereldoorlog is er hard voor gevochten. De eilanden in de Cariben waren daarbij heel belangrijk. Mensen zamelden geld en kleding in om Nederland te helpen. Curaçao en Aruba leverden brandstof voor de vliegtuigen en tanks die nodig waren voor de strijd. En moedige jonge mensen als George Maduro uit Curaçao en Boy Ecury uit Aruba sloten zich in Nederland aan bij het verzet en gaven hun leven voor de vrijheid.

Die vrijheid is van jou en van alle kinderen in je klas. Vrijheid is van de juf en de meester, van je ouders en ook van mij. We delen onze vrijheid en dat betekent óók: rekening houden met de vrijheid van anderen. Zo blijven we samen vrij!

Koning Willem-Alexander

Doe Bij deze opdracht mag je iets doen (schrijven, kleuren, tekenen).

Denk Een denkvraag. Je hoeft het antwoord niet op te schrijven. Het mag wel.

Kijk Typ de link in op internet.

oorlog — Zie je een rood woord? Dan wordt het uitgelegd in de woordenlijst op bladzijde 71.

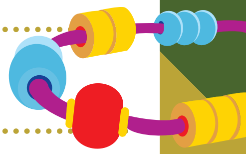
Inhoud

He Comes FIRST!

MIJN DENKBOEK

Dit Denkboek is van

....

In 1940 begon de Tweede Wereldoorlog in Nederland en in het Caribisch deel van het Koninkrijk.

Hoeveel jaar zit er tussen jouw geboortejaar en 1940?

....

Ik ken of heb gehoord van iemand die een oorlog heeft meegemaakt, namelijk ...

....

....

....

Ik voel mij het meest vrij wanneer ik ...

....

....

....

Teken hier iets dat bij jou hoort.

Bijvoorbeeld iets waar je erg van houdt.

Wat betekent vrijheid voor jou?
Teken, schrijf of plak het hieronder:

Stilstaan
Herdenken is ergens bij stilstaan. Bijvoorbeeld bij iemand die is overleden. Of bij een nare gebeurtenis. Herdenk jij wel eens iets of iemand?

- ☐ Heel vaak
- ☐ Soms
- ☐ Bijna nooit
- ☐ Nooit

Hoe doe je dat?
Teken of schrijf het hieronder.

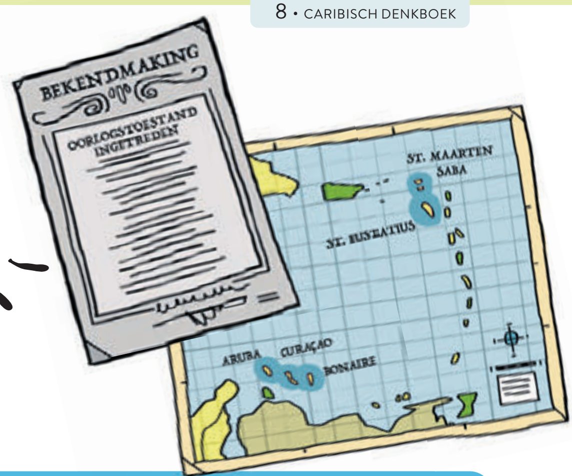
Lees of hoor jij wel eens wat over de Tweede Wereldoorlog?

- ☐ Ja, ik hoor vooral verhalen van mijn familie.
- ☐ Ja, ik ken de oorlog vooral van internet, tv en boeken.
- ☐ Ja, ik ken de oorlog van videogames.
- ☐ Nee, ik hoor nooit iets over de oorlog.

Ik herdenk zo:

DE TWEEDE WERELDOORLOG

In 1933 wint in Duitsland de politieke partij van Adolf Hitler de verkiezingen. De leden van die politieke partij worden nazi's genoemd. Hitler wil van Duitsland een groot en machtig land maken. Het gaat slecht met Duitsland. Hitler geeft (onterecht) de Joden de schuld van alles. Mensen die hem en de nazi's tegenspreken belanden in de gevangenis of worden vermoord. Vanaf 1933 valt nazi-Duitsland landen in Europa aan, ook Nederland wordt bezet. De Nederlandse Antillen worden niet bezet, er wordt vooral gevochten op zee.

10 mei Het Duitse leger valt Nederland binnen. Het Nederlandse leger houdt de vijand vijf dagen tegen. Koningin Wilhelmina vlucht naar Londen, de hoofdstad van Engeland. De Nederlandse Antillen steunen de Nederlandse regering en zijn officieel in oorlog.

14 mei Nazi-Duitsland bombardeert Rotterdam. Nederland geeft zich de volgende dag over. Nederland is bezet. Er is geen contact meer tussen Nederland en de Nederlandse Antillen.

1939

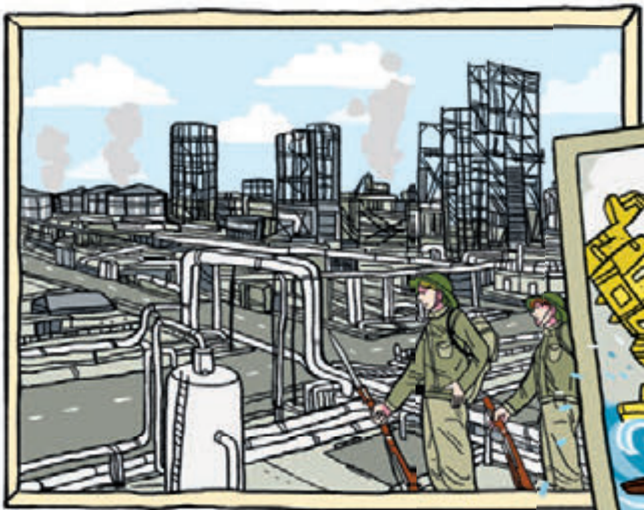
1 september Nazi-Duitsland valt Polen binnen. Engeland en Frankrijk verklaren daarna Duitsland de oorlog.

1940

10 mei 127 Curaçaose inwoners met een Duits of Oostenrijks paspoort en 75 Duitse Arubanen worden gevangengezet in een kamp op Bonaire. Ook NSB'ers worden opgepakt en Duitse vrachtschepen worden in beslag genomen.

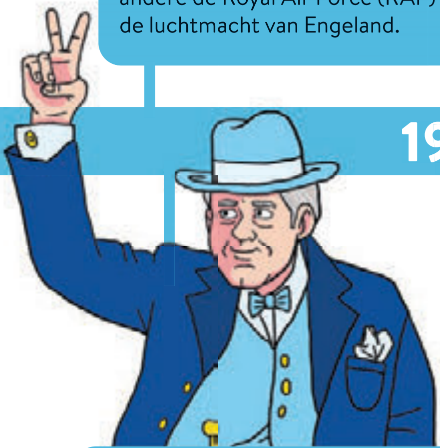
mei tot juli Honderden Engelse soldaten komen naar Aruba en Curaçao om de olie-industrie te beschermen. Olie is belangrijk als brandstof voor de vliegtuigen van onder andere de Royal Air Force (RAF) – de luchtmacht van Engeland.

7 december Japan valt de Amerikaanse vloot aan bij Pearl Harbor (Hawaï). Nu doet ook Amerika mee met de oorlog.

1940

1941

Duitsland, Italië en Japan maken afspraken en vechten samen. Ze zijn de Asmogendheden.

juli Hitler wil dat Engeland zich overgeeft. Daarom bombarderen de Duitsers Londen. De Engelsen vechten keihard terug. 'We shall never surrender', zegt premier Churchill.

22 juni Hitler valt Rusland binnen. Het Duitse leger verovert snel veel gebied. Maar het wordt winter en erg koud. Door de kou en de gevechten met de Russische soldaten, moet het Duitse leger stoppen bij Moskou.

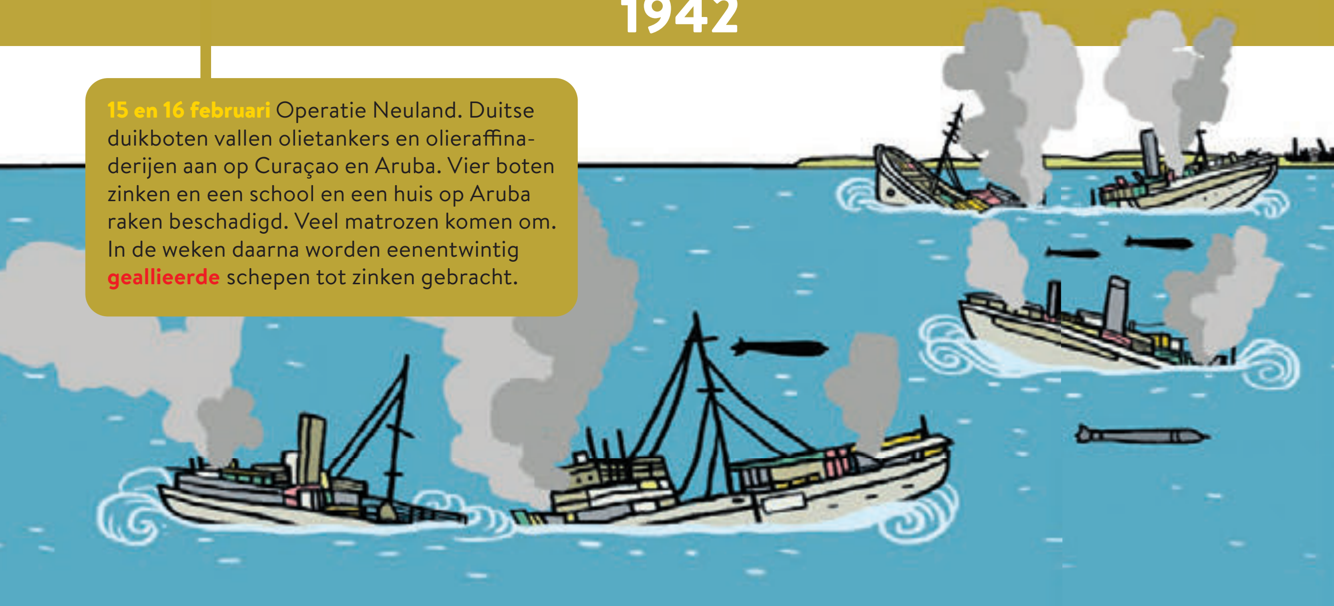

11 februari Amerikaanse soldaten komen naar het Caribisch gebied. Ze komen de Engelse soldaten helpen om de eilanden te beschermen.

8 maart In Nederlands-Indië geeft het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger zich over. De Nederlandse kolonie in Azië is nu bezet door Japan, een **bondgenoot** van nazi-Duitsland.

1942

15 en 16 februari Operatie Neuland. Duitse duikboten vallen olietankers en olieraffinaderijen aan op Curaçao en Aruba. Vier boten zinken en een school en een huis op Aruba raken beschadigd. Veel matrozen komen om. In de weken daarna worden eenentwintig **geallieerde** schepen tot zinken gebracht.

22 tot 24 oktober Prins Bernhard, de schoonzoon van koningin Wilhelmina, brengt een bezoek aan Curaçao en Aruba. Hij is het eerste lid van het Koninklijk Huis dat de Antillen bezoekt.

1942

oktober Door de oorlog is het moeilijk om aan eten te komen. De mensen hebben wel geld, maar er is weinig te koop. Graan, rijst en maïs en later ook andere voedingsmiddelen worden onder de bevolking verdeeld.

1943

2 februari Het Duitse leger wordt verslagen bij de Russische stad Stalingrad. Bijna een miljoen Russische soldaten sterven of raken gewond.

september Duitsland stopt met aanvallen buiten Europa. De Antillen hoeven niet meer bang te zijn voor oorlog.

1943 Bijna alle landen op de wereld zijn op de een of andere manier betrokken bij de oorlog.

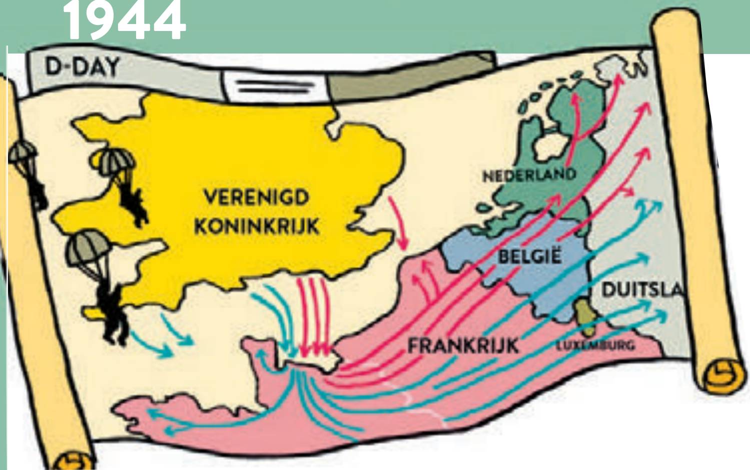

februari en maart Prinses Juliana bezoekt de Antillen. Ze brengt een bezoek aan Aruba, Curaçao, Bonaire en Sint Maarten. Ook cirkelt ze met haar vliegtuig boven Saba en Sint Eustatius.

1944

6 juni D-Day: De **geallieerden** landen op de kust van Frankrijk. Na zware gevechten trekken ze verder Europa in. De Russen verslaan de Duitsers vanuit het oosten.

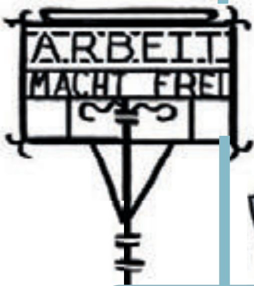
september Operatie Market Garden: via Nijmegen en Arnhem in het oosten van Nederland proberen de geallieerden Duitsland binnen te trekken. Maar ze worden verslagen bij Arnhem. Zuid-Nederland is wel bevrijd.

december 1944 - januari 1945 Grote tegenaanval van Duitsland in de Ardennen in België.

maart Begin van de bevrijding van noordelijk Nederland.

15 augustus Japan geeft zich over. De Tweede Wereldoorlog is nu overal voorbij.

27 januari Bevrijding van Auschwitz in Polen, het grootste ver-nietigingskamp van de **nazi's**.

30 april De Russische legers komen aan in de Duitse hoofdstad Berlijn. Hitler pleegt zelfmoord. Zijn soldaten vechten nog door.

6 en 9 augustus De Amerikanen gooien atoombommen op de Japanse steden Hiroshima en Nagasaki. Honderdduizenden Japanse burgers sterven of raken gewond.

1945

5 mei Op de avond van 4 mei geven de Duitsers in Noordwest-Europa zich over. Op 5 mei is er een gesprek in Wageningen tussen de Canadezen en de Duitsers. Ook op de Nederlandse Antillen vieren ze de bevrijding van Nederland met een groot feest.

30 mei De meeste Amerikaanse soldaten vertrekken van de Nederlandse Antillen naar huis.

8 mei De laatste soldaten van het Duitse leger geven zich over in Frankrijk. De Duitsers zetten op 8 mei een handtekening onder afspraken met Rusland. Alle Duitse soldaten geven zich over. Zo eindigt op 8 mei de oorlog in Europa.

HET LEVEN VERANDERT

Een soldaat bewaakt de olieraffinaderij van Lago op Aruba.

Een **raffinaderij** is een soort fabriek waar van ruwe olie andere producten worden gemaakt. Bijvoorbeeld benzine of motorolie.

De nazi's willen voorkomen dat de geallieerden olie uit Curaçao en Aruba gebruiken om tegen hen te vechten. Daarom sturen ze duikboten om olietankers en raffinaderijen aan te vallen. Franse, Engelse en Amerikaanse soldaten komen om de eilanden en de olie te beschermen. Intussen proberen de bewoners normaal verder te leven. Maar er verandert van alles.

BEWAAK DE OLIE

Olie uit het Caribisch gebied is heel belangrijk tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zonder olie kunnen de tanks in Europa niet rijden en de vliegtuigen niet vliegen. De raffinaderijen op Curaçao en Aruba gaan daarom meer olie maken. Veel mensen willen graag een baan in de olie-industrie, in de fabriek of op een schip. Maar werken op een olietanker is ook gevaarlijk. De **nazi's** proberen de tankers te laten zinken met hun duikboten. Soldaten proberen de schepen en de eilanden te beschermen.

José Dania woont op Aruba. Hij was tijdens de oorlog lid van het Vrijwilligers Korps Aruba en hielp bij de bewaking van de Lago-raffinaderij.

'Ik stond op wacht bij de Lago. 's Ochtends vroeg, rond 6 uur, hoorden we een knal. We schrokken allemaal. Het was een **torpedo** die de kade raakte. Op dat moment werden er meer torpedo's afgeschoten. Sommige kwamen op de schepen terecht, andere op het land.'

Kijk José Dania vertelt over een torpedo op het strand die niet was ontploft. Bekijk wat er gebeurde via tiny.cc/josedania

Deze torpedo is niet ontploft. Hij ligt op het strand van Aruba.

EEN GUMMETJE TUSSEN JE TANDEN

Voor de mensen op de eilanden dreigt steeds het gevaar van Duitse duikboten die hen kunnen bombarderen. De school van Diane ligt vlak bij zee.

Diane Henriquez was 6 jaar toen de oorlog begon.

'Als het alarm afging, moest je je verstoppen onder je schoolbank. Mijn moeder had een zakje gemaakt met daarin een stukje gum en een paar watjes. De watjes waren om je oren te beschermen tegen het geluid van de bom. En de gum was om tussen je tanden te doen, zodat je tanden niet tegen elkaar kapot zouden slaan.'

Kijk Diane Henriquez was nog maar een klein meisje toen het oorlog werd. Ze weet nog goed hoe eng het was. Bekijk haar verhaal op tiny.cc/dianehenriquez

IN HET DONKER

De 'blackout' of verduistering is nodig, omdat de Duitsers dan 's nachts niet kunnen zien waar ze op kunnen schieten. Zonder lampen is het heel erg donker buiten. Wie toch op straat gaat, neemt een zaklamp mee.

Kijk Op Aruba was ook een blackout. Carmelita Wever vertelt wat er gebeurde toen ze in bad ging en een klein lampje aanstak. Bekijk haar verhaal via tiny.cc/carmelitawever

Imelda Kroon woont op Curaçao.

'Je moest verduisteren. Dat betekende dat om alle lampen een doek moest worden gebonden. Je moest precies onder de lamp zitten om je huiswerk te kunnen maken. Ergens anders zag je niets, overal was het donker. Alle straatverlichting was uit. Auto's moesten hun koplampen blauw verven, met in het midden een streepje van 1 centimeter breed, zodat andere auto's je wel konden zien. Zelf zag je niets.'

BRIEF IN STUKJES

Alle post van en naar de eilanden wordt opengemaakt. De mensen van de **censuur** lezen de tekst om te kijken of er geen oorlogsgeheimen in staan. Zo willen ze voorkomen dat de **nazi's** ook de eilanden kunnen bezetten.

De moeder van Diane Henriquez werkte bij de overheid.

'Mijn moeder hielp op de afdeling **censuur**. Daar lazen ze alle brieven die naar Curaçao kwamen. Ze moest alle belangrijke informatie uit de brieven halen. Het oorlogsnieuws dat in de brief stond, mocht niet bekend worden. Want op de eilanden woonden mensen die dat nieuws aan de Duitsers konden doorgeven. Dus knipten de mensen van de censuur al die stukken nieuws eruit. Zij wisten wel wat er in die brieven stond, maar mochten er niet over praten.'

Kijk

Catalina Lampe woont op Aruba. Ze vertelt hoe er in de oorlog werd geschoten op haar huis. Bekijk haar spannende verhaal op tiny.cc/catalinalampe

FEESTEN EN FILMS

Door de komst van de soldaten is er ineens veel meer te doen op de eilanden. Er komt meer werk, omdat het leger hulp nodig heeft. Ook kopen de soldaten hun eten en spullen op het eiland. Ze geven feesten om te ontspannen. Vooral de jongeren vinden dit geweldig. Er zijn ook Amerikaanse films te zien.

Frank Hoyer, geboren op Curaçao, was 14 jaar tijdens de oorlog.

'We gingen naar de film. Er waren theaters: Cinelandia, Roxy, West End. Er was veel meer leven op Curaçao door al die soldaten die op ons eiland zaten. Vaak traden de Amerikanen op met hun jazzbands. Elk weekend was het feest.'

Kijk Frank Hoyer had een leuke jeugd door de komst van de Amerikanen. Maar hij zag ook wel de gevolgen van de oorlog. Hij vertelt erover op tiny.cc/frankhoyer

Denk Door welke gebeurtenis is jouw leven veranderd?

HERDENKEN

HOE DOE JE DAT?

Elk jaar op 4 mei is de Nationale Herdenking. We denken dan aan de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en van oorlogen en vredesoperaties daarna. Maar wat is herdenken en hoe doe je dat?

WAT IS HERDENKEN?

Als je herdenkt, dan denk je aan iemand die is overleden of aan een verdrietige gebeurtenis. Je doet dat op een plechtige manier. Herdenken is makkelijker als je weet waar het over gaat: wie of wat herdenken we eigenlijk? Dit Denkboek helpt je daarbij.

HOE HERDENKEN WE?

Bij een herdenking komen mensen samen om te denken aan de slachtoffers of aan een gebeurtenis.
Bij herdenken op 4 mei horen rituelen.
Een ritueel is iets dat je altijd op dezelfde manier doet.

→ **Stilte.** Bij het herdenken zijn we 2 minuten stil.

→ **Krans.** We leggen kransen bij een oorlogsmonument.

→ **Vlag.** De vlag hangt halfstok.

→ **Gedicht.** Iemand leest een gedicht voor.

Dit neem ik mee naar een herdenking

- ☐ kaars
- ☐ bloem
- ☐ gedicht
- ☐ hoed
- ☐ ik heb nette kleding aan
- ☐ iets anders, namelijk ……………………

Kun je ook anders herdenken?
Natuurlijk. Het gaat erom dat je laat zien dat je een persoon of gebeurtenis belangrijk vindt en niet wilt vergeten. Schrijf of teken hieronder wat je nog meer kunt doen om iets of iemand te herdenken.

WAAR HERDENKEN WE?

De Nationale Herdenking is bij het oorlogsmonument op jouw eiland.
Waar staat het **monument** op jouw eiland? (Als je het niet weet, vraag je het aan de juf of meester.)

……………………………………………

……………………………………………

Ga er eens kijken. Wat zou je nog willen weten over het monument?

……………………………………………

……………………………………………

Je kunt beter bij een oorlogsmonument herdenken dan thuis.
Ik vind van wel/niet, want

……………………………………………

……………………………………………

WAAROM HERDENKEN WE?

Tijdens de Nationale Herdenking op 4 mei herdenken we alle oorlogsslachtoffers van het Koninkrijk der Nederlanden. Dat zijn mensen die zijn overleden in de Tweede Wereldoorlog, of in oorlogen en **vredes-operaties** daarna. Ook denken we op 4 mei na over leven in vrijheid. Dat is voor ons gewoon, maar voor heel veel andere mensen in de wereld niet.

Het oorlogsmonument op Bonaire.

WANNEER HERDENKEN WE NOG MEER?

We herdenken niet alleen de Tweede Wereldoorlog, maar ook andere belangrijke gebeurtenissen. Zoals bijvoorbeeld de afschaffing van de slavernij.

Het monument voor afschaffing van de slavernij op Curaçao.

- **18 maart** Dag van het Volkslied en de Vlag op Aruba
- **20 april** Herdenking van 15 Chinese slachtoffers van de opstand op Suffisant op Curaçao
- **30 april** Dia di Rincon op Bonaire
- **1 juli** Afschaffing slavernij
- **17 augustus** Tula-dag op Curaçao
- **11 november** Sint-Maarten-dag op Sint Maarten

WIE HERDENKEN WE?

We herdenken op 4 mei alle slachtoffers die in het Koninkrijk der Nederlanden zijn gevallen tijdens de Tweede Wereldoorlog. We herdenken ook mensen die zijn gestorven tijdens vredesoperaties en andere oorlogen na de Tweede Wereldoorlog. Hier zie je een paar gezichten van de slachtoffers die we herdenken op 4 mei.

1940-1945

Meer dan **260.000** slachtoffers* uit het Koninkrijk der Nederlanden

* Onder deze oorlogsslachtoffers zijn ongeveer 160 Antillianen. De laatste jaren worden er nog nieuwe namen ontdekt. De meesten zijn in het Caribisch gebied op zee gestorven. Ook zijn er Antilliaanse slachtoffers in Europa gevallen.

DE DODEN TELLEN

Het is heel moeilijk om precies te weten hoeveel Tweede Wereldoorlog-slachtoffers er zijn. Deze cijfers zijn daarom geschat.

VERZET

We herdenken de mensen die gevangen werden genomen en vermoord, omdat zij in verzet kwamen en opstonden voor de rechten van anderen.

De Arubaan **Boy Ecury** zit in het verzet in Nederland. Hij wordt gepakt en in 1944 doodgeschoten door de **nazi's**. Hij is dan 22 jaar oud.

BURGER-SLACHTOFFERS

We herdenken de mensen die omkwamen door oorlogsgeweld, bombardementen, uitputting, honger en verwaarlozing.

Jopie Gerrits is drie jaar als zijn school in Nijmegen wordt gebombardeerd. Zijn grote zus overleeft het, maar Jopie niet.

Denk

Hoeveel is honderdduizend? Kun jij een voorbeeld bedenken om je voor te stellen hoe groot dat getal is?

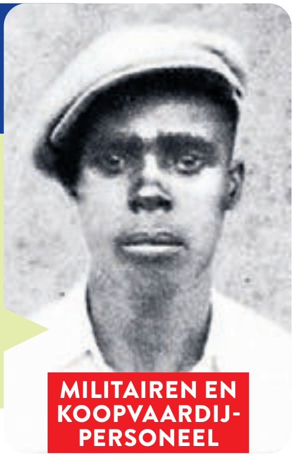

MILITAIREN EN KOOPVAARDIJ-PERSONEEL

We herdenken alle militairen en al het koopvaardij-personeel, omgekomen tijdens de Tweede Wereldoorlog en daarna in oorlogen of vredesmissies. In het Caribisch gebied is dit de grootste groep slachtoffers.

Luitenant-ter-zee **Pieter Joosse** probeert in februari 1942 een Duitse **torpedo** op het strand van Aruba onschadelijk te maken. Joosse raakt zwaargewond als de torpedo ontploft. Hij sterft later in het ziekenhuis, 29 jaar oud.

Juan Cancio Coffi is een matroos uit Bonaire. Hij sterft op 10 juni 1942 als een Duitse onderzeeboot zijn schip tot zinken brengt. Hij is dan 26 jaar oud.

MILITAIREN EN KOOPVAARDIJ-PERSONEEL

We herdenken de meer dan 100.000 Joden, Roma en Sinti die werden vervolgd en vermoord in concentratie- en vernietigingskampen, alleen maar om wie ze waren.

Sinti-meisje **Settela Steinbach** kijkt vanuit de trein die haar wegvoert naar Auschwitz. Daar wordt ze in 1945 vermoord. Ook haar tien broertjes en zusjes overleven de oorlog niet.

VERVOLGING

VERVOLGING

De Joodse **Marianne Reens** wordt op haar negende verjaardag vermoord in **concentratiekamp** Auschwitz.

1945-NU

Meer dan **25.000** slachtoffers uit het Koninkrijk der Nederlanden

We herdenken alle burgers die zijn gestorven in Azië, tijdens en direct na de Japanse bezetting.

Elsje Bertling (9) overlijdt enkele dagen voor de bevrijding in een Japans kamp. Hier is ze nog klein, op de arm van haar grote zus Adri.

BURGER-SLACHTOFFERS AZIË

WAAR HERDENKEN WE?

Op alle Caribische eilanden binnen het Koninkrijk worden op 4 mei de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog herdacht. Elk eiland heeft zijn eigen oorlogsmonument.

CURAÇAO Het monument aan de De Ruyterkade aan het Waaigat.

ARUBA Bij het monument aan de Adriaan Laclé Boulevard.

BONAIRE Het monument staat tegenover het Wilhelminaplein.

SINT MAARTEN Kranslegging bij het monument aan C. Wathey Square.

SABA De herdenking bij het monument in The Bottom.

SINT EUSTATIUS Heel vroeg in de ochtend blaast een trompettist de 'Taps' in Fort Oranje, bij het monument met de namen van de slachtoffers.

Denk

Wat kunnen kinderen doen tijdens de herdenking op 4 mei?

Hoe denken jullie over: HERDENKEN?

4 mei. Arubanen in Nederland leggen een krans voor de Arubaanse verzetsheld Boy Ecury op de **Waalsdorpervlakte bij Scheveningen**, de plaats waar hij werd gedood door de nazi's.

Wat vind jij van deze uitspraken? Ben je het ermee eens of oneens? Schrijf je antwoord op de stippellijn.

1. **Het is belangrijker om een oorlog te herdenken dan vrijheid te vieren.**
   Ik ben het hier mee eens/oneens, omdat ...

   ....

   ....

   ....

2. **Verhalen blijven vertellen over de Tweede Wereldoorlog is belangrijk.**
   Ik ben het hier mee eens/oneens, omdat ...

   ....

   ....

   ....

3. **Twee minuten stil zijn is lang.**
   Ik ben het hier mee eens/oneens, omdat ...

   ....

   ....

   ....

**Vraag een klasgenootje wat hij of zij heeft ingevuld.
Zijn jullie het met elkaar eens?
Waarom wel of niet?**

KOM OP VOOR EEN ANDER

De DAPPERE DADEN van BOY ECURY

In Oranjestad op Aruba staat dit standbeeld. Het is een beeld voor verzetsheld Boy Ecury. Ver weg in Nederland vocht hij voor vrijheid.

Boy wordt op 23 april 1922 geboren in Oranjestad. Hij is de zevende van dertien kinderen. De vader van Boy was een rijke zakenman.

In juli 1937 vertrekken vier kinderen Ecury per boot naar Nederland. Boy, Nicky en Mimi gaan er naar school. Broer Doe gaat mee om ze te helpen. Ze weten nog niet dat ze maar met z'n drieën terugkeren.

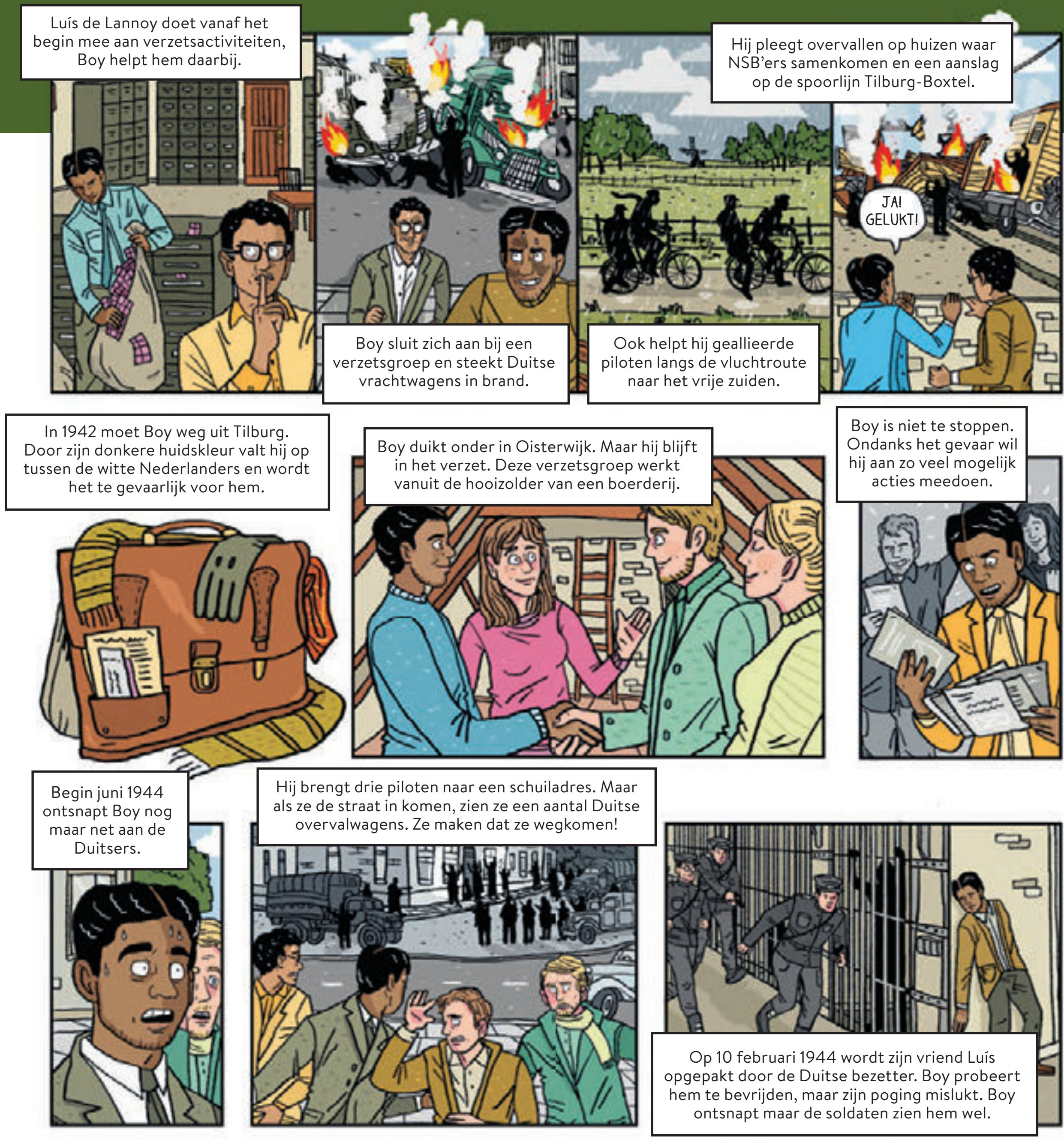
Boy en Nicky logeren in Amsterdam. Ze gaan er graag op uit, ze fietsen het liefst in het Vondelpark.

In september van dat jaar gaat Boy studeren in Oudenbosch. Zijn broers en zus gaan in andere steden in het land studeren.

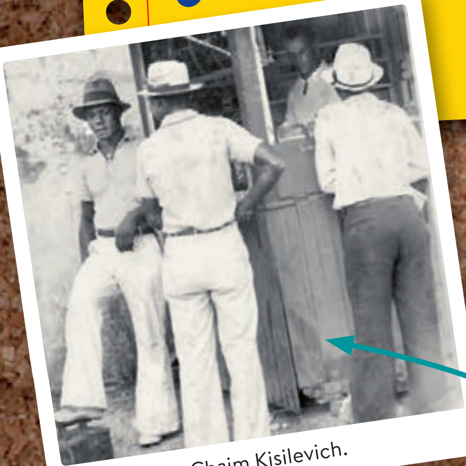

Daar leert hij voor boekhouder. Maar hij vindt het moeilijk om stil te te zitten.
Beste Boy,
Kom asjeblieft snel naar huis.
Het wordt oorlog!
Lieve mama,
Ik blijf hier.
Het komt wel goed,
maak je geen zorgen!
Boy
En dan dreigt de oorlog. Net als de meeste Nederlanders verwacht Boy dat Nederland niet mee zal doen. Boy blijft daarom in Nederland.
Maar als de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnenvallen, kan niemand meer weg.
DE HELE STAD LIGT PLAT!
DIE DUITSERS ZIJN ROTZAKKEN!
Na het bombardement op Rotterdam gaan Boy en zijn broer Nicky kijken. Ze fietsen 15 kilometer om de verwoeste stad te zien.
APOTHEEK
DROGISTERIJ
Tijdens de oorlog ontmoet hij Luís de Lannoy uit Curaçao, zijn eerste echte vriend in Nederland. Door hun vriendschap is Boy vaak in Tilburg, waardoor hij ook in contact komt met andere Antillianen.
DIT KAN NIET ZO!
Boy en zijn vrienden zien de ellende van de oorlog; de Jodenvervolging, het geweld van de nazi's en het gebrek aan spullen maakt hen woedend. Boy is soms ook echt brutaal tegen de Duitse soldaten.

Luís de Lannoy doet vanaf het begin mee aan verzetsactiviteiten, Boy helpt hem daarbij.
Boy sluit zich aan bij een verzetsgroep en steekt Duitse vrachtwagens in brand.
Ook helpt hij geallieerde piloten langs de vluchtroute naar het vrije zuiden.
Hij pleegt overvallen op huizen waar NSB'ers samenkomen en een aanslag op de spoorlijn Tilburg-Boxtel.
JA! GELUKT!
In 1942 moet Boy weg uit Tilburg. Door zijn donkere huidskleur valt hij op tussen de witte Nederlanders en wordt het te gevaarlijk voor hem.
Boy duikt onder in Oisterwijk. Maar hij blijft in het verzet. Deze verzetsgroep werkt vanuit de hooizolder van een boerderij.
Boy is niet te stoppen. Ondanks het gevaar wil hij aan zo veel mogelijk acties meedoen.
Begin juni 1944 ontsnapt Boy nog maar net aan de Duitsers.
Hij brengt drie piloten naar een schuiladres. Maar als ze de straat in komen, zien ze een aantal Duitse overvalwagens. Ze maken dat ze wegkomen!
Op 10 februari 1944 wordt zijn vriend Luís opgepakt door de Duitse bezetter. Boy probeert hem te bevrijden, maar zijn poging mislukt. Boy ontsnapt maar de soldaten zien hem wel.

Omdat Boy te veel opvalt in Oisterwijk vertrekt hij in 1944 naar Den Haag. Hij sluit zich weer aan bij een verzetsgroep.
Maar in september gaat het mis. De groep is in Rotterdam. Als Boy op een dag naar huis loopt na een bezoek aan de kerk, wordt hij herkend.
WEG-WEZEN!
IN HET HUIS VAN MIJN OUDERS IS GEEN RUIMTE VOOR EEN VERRADER.
Boy krijgt bij zijn verhoor een aanbod van de Duitsers. Hij mag veilig terugkeren naar Aruba, als hij de namen van de andere leden van zijn verzetsgroep vertelt. Maar Boy vertelt niks.
De volgende dag wordt Boy naar de Waals-dorpervlakte bij Scheveningen gebracht. Hier wordt hij doodgeschoten.
Doe, Nicky en Mimi keren na de oorlog terug naar Aruba. Zonder Boy...
De familie Ecury kreeg in 1946 een brief van koningin Wilhelmina. Die schreef dat ze Boy een held vond.
Boy wordt op Aruba begraven. Bij de begrafenis staan militairen langs de kant. Overal hangt de vlag halfstok. Kantoren en winkels zijn gesloten, omdat iedereen bij de begrafenis wil zijn.
WE HERDENKEN BOY ECURY NOG STEEDS.

Joden in de Cariben

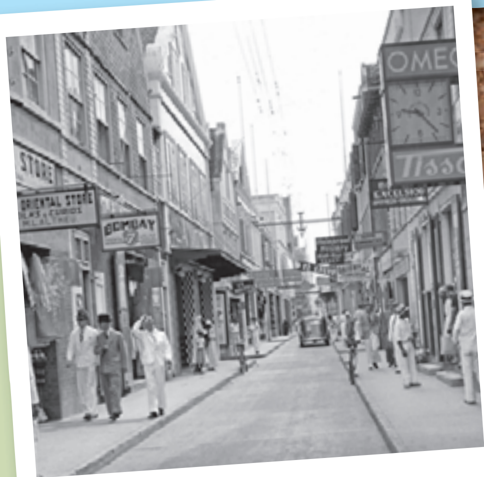
Tijdens de Tweede Wereldoorlog in Europa waren Joden niet veilig. Op de Nederlandse Antillen leefden veel Joden, die in die tijd erg bezorgd waren over hun familie in Europa. Soms probeerden Joden uit Europa te vluchten naar de eilanden.

De kiosk van Chaim Kisilevich.

Joodse winkels

Chaim Kisilevich koopt voor de oorlog met geld van zijn eerste baan deze kiosk aan de Handelskade in Willemstad op Curaçao. Hij verkoopt er sigaretten en limonade. De zaken gaan goed, en hij opent een kledingzaak voor mannen, La Buena Ventura, in de Madurostraat in Punda. In de buurt zijn nog meer Joodse winkels, zoals El Louvre, La Moda, El Globo en Casa Cohen.

Een winkelstraat in Willemstad.

Denk

Ken jij iemand die Joods is? Of Joodse familieleden heeft? Wat weet hij of zij over de Tweede Wereldoorlog?

Vluchten op een schip

Tijdens de oorlog proberen Joden uit Europa met schepen te vluchten naar bijvoorbeeld Amerika, maar ook naar het Caribisch gebied. Op de eilanden mogen de boten eerst niet aanleggen van de gouverneur. Na een tijdje worden er toch wat Joodse vluchtelingen toegelaten, maar veel van hen worden gevangen gezet op Bonaire. Of ze moeten na drie maanden alweer weg.

Aan boord van de Cabo de Hornos zaten 86 Joodse vluchtelingen.

Opgesloten in een kamp

Ismaël is 9 jaar oud als de oorlog begint. Hij woont op Bonaire. Hij ziet dat mensen met een Duits of Oostenrijks paspoort worden opgesloten in een kamp. Daar zijn ook Joden bij.

Lees het verhaal over het kamp op bladzijde 40.

Ismaël: *'In het kamp zaten Duitsers. Soldaten bewaakten hen. Mijn moeder kookte voor de mensen in het kamp.'*

Familie ver weg

De Joodse Paul Ackerman is 6 jaar oud als de oorlog begint. Hij woont op Curaçao.

Lees wat er gebeurde met de Joden in Europa op bladzijde 34.

Paul: *'Tijdens de oorlog was er geen contact met onze familie in Europa. Dat was heel moeilijk.'*

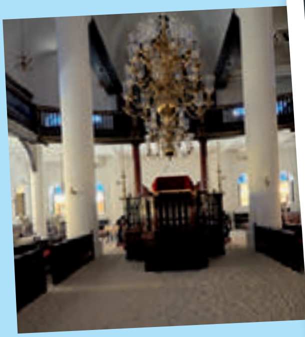
Ik verzette me tegen de nazi's in Nederland. Mijn verhaal lees je in de strip vanaf bladzijde 50.

Wist je dat George Maduro ook Joods was?

Een vloer van zand

Dit is de binnenkant van de synagoge, de 'Snoa', op Curaçao. Een synagoge is de plek waar Joden tot God bidden en hun heilige boeken bestuderen. Deze synagoge is bijzonder, omdat er zand op de vloer ligt. De synagoge wordt nog steeds gebruikt.

Nadat de nazi's Nederland veroverden, werden de rechten van alle Joodse Nederlanders stap voor stap afgepakt.

UITGESLOTEN, VERVOLGD, VERMOORD

IN DUITSLAND KOMT HITLER AAN DE MACHT.

DE OUDERS VAN ANNE FRANK VLUCHTEN UIT DUITSLAND MET HUN DOCHTERS NAAR NEDERLAND.

KRISTALLNACHT:

AANVAL DOOR DE NAZI'S OP DE JOODSE BEVOLKING IN DUITSLAND, WINKELS EN GEBEDSHUIZEN WORDEN VERNIELD OF IN BRAND GESTOKEN.

'Je kunt het je niet voorstellen wat we aantroffen. Alles was kort en klein geslagen. Lampen van het plafond gerukt, de piano was in tweeën gehakt. De winkel van mijn ouders was totaal overhoop gehaald.'

Mirjam Weitzner-Smuk, toen 8 jaar

Mirjam overleefde vijf concentratiekampen. Haar ouders, zus en zwager werden vermoord.

SOMMIGE JOODSE KINDEREN UIT NAZI-DUITSLAND WORDEN OP DE BOOT NAAR ENGELAND GEZET, VAAK HELEMAAL ALLEEN, ZONDER HUN OUDERS. IN ENGELAND ZIJN ZE VEILIG.

BOUW VAN KAMP WESTERBORK VOOR DE DUITS-JOODSE VLUCHTELINGEN.

NEDERLANDSE AMBTENAREN MOETEN EEN ARIËRVERKLARING TEKENEN.

ALLE JOODSE AMBTENAREN WORDEN ONTSLAGEN.

30 JANUARI	5 DECEMBER	9 OP 10 NOVEMBER	DECEMBER	AUGUSTUS	5 OKTOBER	21 NOVEMBER
1933		1938		1939	1940	

VERVOLGING

JODEN MOGEN NIET MEER NAAR HET ZWEMBAD, HET STRAND OF NAAR HET PARK.

JOODSE KINDEREN MOETEN NAAR APARTE JOODSE SCHOLEN.

Ida Vos (toen 10 jaar) moest naar de Joodse School in de Bezemstraat in Den Haag. Van de 35 kinderen in haar klas overleefden er maar vier de oorlog, onder wie Ida. Later werd ze schrijfster. Ze schreef boeken en gedichten over de oorlog.

RAZZIA IN AMSTERDAM, 427 JOODSE MANNEN WORDEN OPGEPAKT EN **GEDEPORTEERD** NAAR EEN **CONCENTRATIEKAMP**.

IEDEREEN DIE JOODS IS, WORDT GEREGISTREERD.

Aardrijkskunde

zij had een onvoldoende
voor aardrijkskunde
die laatste dag
maar wist een week later
precies waar Treblinka lag

héél even maar

Uit: Vijfendertig tranen door Ida Vos, 1985.

BIJ DIERENTUINEN, CAFÉS, RESTAURANTS, PARKEN, BIOSCOPEN, THEATERS EN BIBLIOTHEKEN KOMEN BORDJES MET 'VERBODEN VOOR JODEN'.

'We mochten steeds minder … totdat we er niet eens meer mochten zijn'

Betty Goudsmit-Oudkerk

JODEN MOGEN NIET MEER REIZEN OF VERHUIZEN ZONDER TOESTEMMING.

10 JANUARI	22 FEBRUARI	31 MEI	1 SEPTEMBER	15 SEPTEMBER	7 NOVEMBER

1941

ALLE JODEN OUDER DAN ZES JAAR MOETEN EEN JODENSTER OP HUN KLEDING DRAGEN, EN DIE STER MOETEN ZE ZELF BETALEN.

De achtjarige Benjamin Pais en zijn negenjarige zusje Jansje met de Jodenster. Ze werden op 23 november 1942 in Auschwitz vermoord.

Anne Frank schreef op 20 juni 1942 in haar dagboek:
'Joden moeten een jodenster dragen; joden moeten hun fietsen afgeven; joden mogen niet in een auto... joden mogen alleen van 3 tot 5 boodschappen doen; joden mogen alleen naar een joodse kapper... Zo ging ons leventje door en we mochten dit niet en dat niet.'

JODEN MOGEN ALLEEN NOG MAAR TUSSEN 15 EN 17 UUR BOODSCHAPPEN DOEN. DE MEESTE SPULLEN ZIJN DAN AL OP.

DE HOLLANDSCHE SCHOUWBURG IN AMSTERDAM WORDT EEN VERZAMELPLAATS WAAR JODEN ZICH MOETEN MELDEN VOOR **DEPORTATIE**. OPGEPAKTE JODEN WORDEN ER VASTGEHOUDEN.

De joodse Willy Alexander schreef op 25 maart 1943 in zijn oorlogsdagboek:
'Op het ogenblik zitten er 1.300 mensen in de kleine Hollandsche Schouwburg. 't is er dan zo warm dat iedereen alsmaar om drinken vraagt. Alleen de oude vrouwen kunnen op matrassen slapen. Er zijn voor die 1.300 mensen maar twee heren-W.C's en drie dames-W.C's en één of twee wastafels.'

JODEN KRIJGEN EEN **PERSOONSBEWIJS** MET EEN J ERIN.

DE EERSTE JODEN WORDEN OPGEROEPEN VOOR WERKKAMPEN IN DUITSLAND.

ANNE FRANK EN HAAR FAMILIE DUIKEN ONDER.

23 JANUARI	3 MEI	30 JUNI	4 JULI	6 JULI	17 JULI	20 JULI

1942

Lothar Gold moest samen met zijn moeder Gerda op het kindertransport. Deze foto gaven ze vlak voor vertrek aan hun buren. Op de achterkant staat "Ter herinnering aan ons drietjes. Familie Gold."

Op 11 juni 1943 werd Lothar in Sobibor vermoord. Hij was 12 jaar.

DE LAATSTE TREIN VAN KAMP WESTERBORK NAAR AUSCHWITZ.

Tot aan de fatale dag bleef het onzeker wie weg moest. Wie zijn naam hoorde afroepen wist wat hem te doen stond. Hij pakte zijn bezittingen in dezelfde koffer, rugzak of plunjezak waarmee hij naar kamp Westerbork was gekomen. Dan naar de hoofdweg van het kamp waarlangs de spoorlijn was gelegen, alwaar de lange trein klaarstond.

Bron: www.kampwesterbork.nl

Denk Kun jij uitleggen welk gevoel je krijgt bij het woord 'uitsluiten'?

Monument op het voormalige terrein van Kamp Westerbork met voor elk vermoord slachtoffer een steentje.

KINDERTRANSPORT VAN 1.269 KINDEREN EN HUN OUDERS NAAR CONCENTRATIEKAMP SOBIBOR IN POLEN.

ALLE JODEN DIE BUITEN GROTE STEDEN WONEN MOETEN ZICH MELDEN IN KAMP VUGHT.

ANNE FRANK EN HAAR FAMILIE WORDEN ONTDEKT EN GEDEPORTEERD. ALLEEN ANNES VADER OVERLEEFT DE OORLOG.

AMSTERDAM WORDT DOOR DE NAZI'S 'JUDENREIN' VERKLAARD. (ER ZIJN GEEN JODEN MEER IN AMSTERDAM.)

NEDERLAND BEVRIJD. JOODSE NEDERLANDERS MOETEN LEREN LEVEN MET GROTE VERLIEZEN. ER ZIJN 104.000 MENSEN VERMOORD. MANNEN, VROUWEN, KINDEREN, OMA'S, OPA'S, BROERS EN ZUSJES.

6 EN 7 JUNI	29 SEPTEMBER	4 AUGUSTUS	13 SEPTEMBER	NOVEMBER	5 MEI
1943		1944			1945

NIET TE SNAPPEN

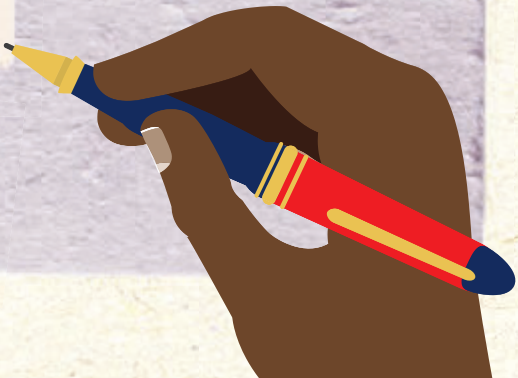
Het feit dat tijdens de Tweede Wereldoorlog miljoenen Joodse mannen, vrouwen en kinderen in Europa zijn vermoord is eigenlijk niet te bevatten. Toch is het gebeurd. En het is belangrijk dat wij erover leren en erover nadenken.

Doe wat hieronder staat en gebruik het artikel ‘Uitgesloten, vervolgd, vermoord’ op de bladzijden hiervoor. Kruis aan wat je hebt gedaan.

- ☐ Zet een uitroepteken bij een tekst of een foto waar jij verdriet bij voelde.
- ☐ Zet een zwarte cirkel om de gebeurtenis op 30 januari 1933.
- ☐ Onderstreep de naam van de stad waar Ida Vos naar school ging.
- ☐ Zet een rode cirkel om iets waarvan je echt niet wist dat het gebeurd was.
- ☐ Teken een bloem als herdenkingssymbool bij de familie Frank.
- ☐ Anne Frank schrijft dat Joden hun fietsen moeten afgeven en niet meer met de auto mogen. Teken twee voetstapjes bij haar tekst.
- ☐ Kruis de woorden NIET en VERBODEN door.
- ☐ Omcirkel alle getallen die met kinderen te maken hebben.
- ☐ Teken een kaarsje als herdenkingssymbool bij Lothar Gold.

Denk

Helpt deze pagina jou om over deze gebeurtenissen na te denken?

VERTEL HET DOOR

In elke familie zijn wel verhalen te vinden over vrijheid en onvrijheid: ze gaan over oorlog, vluchten, slavernij. Deze verhalen vertellen mensen vaak door. Zo vergeten we nooit wat er is gebeurd.

Wat ga je doen? Je gaat met iemand praten over de Tweede Wereldoorlog of over vluchten, slavernij of andere vormen van onvrijheid. Je luistert goed naar het verhaal, zodat je het kunt doorvertellen.

Met wie ga je praten?

....

....

TIP: Kun je niemand vinden die jou een verhaal kan vertellen? Dan zijn er misschien wel plekken in jouw buurt, zoals een **monument**, waar een verhaal bij hoort. Misschien kan je meester of juf hierbij helpen. Of bekijk de verhalen van ooggetuigen van de oorlog in het Caribisch gebied: tiny.cc/cdbfilmpjes

Waar gaat het verhaal over?

....

....

....

....

....

Hoe ga je het verhaal onthouden?

- ☐ ik luister heel goed
- ☐ ik neem het op met mijn telefoon (vraag eerst of dat mag)
- ☐ ik maak aantekeningen
- ☐ ik doe het zo:

....

....

....

Aan wie ga je het verhaal doorvertellen?

Je mag meer vakjes inkleuren.

- ☐ aan de klas
- ☐ aan mijn ouders
- ☐ aan mijn vrienden
- ☐ aan ....

Hoe kun je het verhaal het mooist vertellen?

Kleur het vakje voor de tip die je wilt gebruiken.

- ☐ Bedenk wat het spannendste of mooiste deel van het verhaal is.
- ☐ Oefen het vertellen van het verhaal een paar keer met een proefpersoon.
- ☐ Praat rustig en houd af en toe even een korte pauze.
- ☐ Vertel het verhaal zo, dat je publiek begrijpt wat de hoofdpersoon heeft meegemaakt.

TIP: Je kunt het verhaal ook opschrijven, zingen, tekenen...

OPGESLOTEN

Vrouwen en kinderen in kamp Playa Pariba.

Op de Nederlandse Antillen wonen tijdens de oorlog mensen die lid zijn van de NSB. Ook wonen er mensen met een Duits of Oostenrijks paspoort. Al die mannen, vrouwen en kinderen worden op 10 mei 1940 opgepakt. Nederland is bezet door nazi-Duitsland en dus zijn de eilanden ook in oorlog, ook al zijn ze niet bezet. Het bestuur van de eilanden wil alle mogelijke vijanden gevangenzetten.

op BONAIRE

Op Bonaire wordt in alle haast het kamp Playa Pariba gebouwd. Tot die tijd zitten de opgepakte mensen in een school op Bonaire en in politiecellen op Curaçao. Als het kamp op Bonaire af is, worden de mensen naar Playa Pariba gestuurd. In het kamp staan verschillende huisjes en grotere gebouwen, met daaromheen twee hoge hekken van prikkeldraad. Ook staan er wachttorens om de gevangenen in de gaten te houden.

Kamp Playa Pariba op Bonaire.

Doe

PLAYA PARIBA

Kijk goed naar de foto. Je ziet het kamp Playa Pariba. Wat zie je allemaal? Vind je het eruitzien als een gevangenis?

....

....

....

....

Bewakers met zoeklicht bij het kamp op Bonaire.

Gouverneur Kasteel spreekt met een groep vluchtelingen uit Nederland.

ONTSNAPPEN

Het kamp Playa Pariba wordt niet streng bewaakt. In 1941 probeert een groep gevangenen te ontsnappen. Ze klimmen onder het prikkeldraad door en stelen een boot. Als ze al voorbij Curaçao zijn, worden ze weer opgepakt en teruggebracht naar Bonaire.

DOOR ELKAAR

In Europa worden Joden **vervolgd** door de **nazi's**. Maar op Bonaire zitten Joden die gevlucht zijn uit Duitsland in hetzelfde kamp als Duitsers die vóór de nazi's zijn! Er ontstaan soms ruzies tussen de verschillende groepen en er worden mensen gepest. Om geweld te voorkomen worden de Joodse bewoners uit het kamp verplaatst. Ze gaan naar het kamp Guatemala, op een andere plek op Bonaire. In kamp Guatemala krijgen ze meer vrijheid en rust. Er is wel bewaking en ze moeten zich aan de kampregels houden. Later mogen ze ook het kamp verlaten.

De Joodse vluchteling Charles Leider was het niet eens met alle regels. Hij schreef een brief aan de kampleiding: 'Ik wil me niet elke ochtend melden op het politiebureau. Ik zou ook graag een radio willen. Daarnaast wil ik ook 's avonds naar buiten kunnen.' Helaas veranderde er niks.

Doe

MONUMENT?

Op de plek waar het kamp op Bonaire was, is nu niets meer te zien. Zou daar een **monument** moeten komen voor het kamp?

....

....

....

ZAKGELD

De kampen op Bonaire zijn niet te vergelijken met de kampen van de nazi's in Europa. Op Bonaire krijgen mensen een beetje zakgeld, en ze mogen post sturen en ontvangen. Ze hebben een kleine bibliotheek en een sportveld. Ook mogen ze af en toe, onder bewaking, een wandeling buiten het kamp maken. Toch vinden veel kampbewoners het oneerlijk dat ze gevangen zijn gezet. Er is nooit een rechtszaak geweest. Ze weten dus niet precies waarom ze zijn opgepakt en ze kunnen ook niets doen om vrij te komen.

KAMPEN IN EUROPA

Tijdens de oorlog worden Joden en andere groepen mensen in Europa door de nazi's opgepakt. Ze worden naar **concentratiekampen** gebracht, zoals het kamp Auschwitz. Daar worden miljoenen mensen, mannen, vrouwen en kinderen, meteen vermoord. Anderen moeten elke dag zwaar werk doen. Ze krijgen erg weinig eten en er zijn veel ziektes. Daardoor komen veel van deze mensen alsnog om. In totaal zijn 6 miljoen Joden en duizenden **Roma en Sinti** vermoord tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Doe

RECHTERS

Waarom is het belangrijk dat er rechters zijn?

....

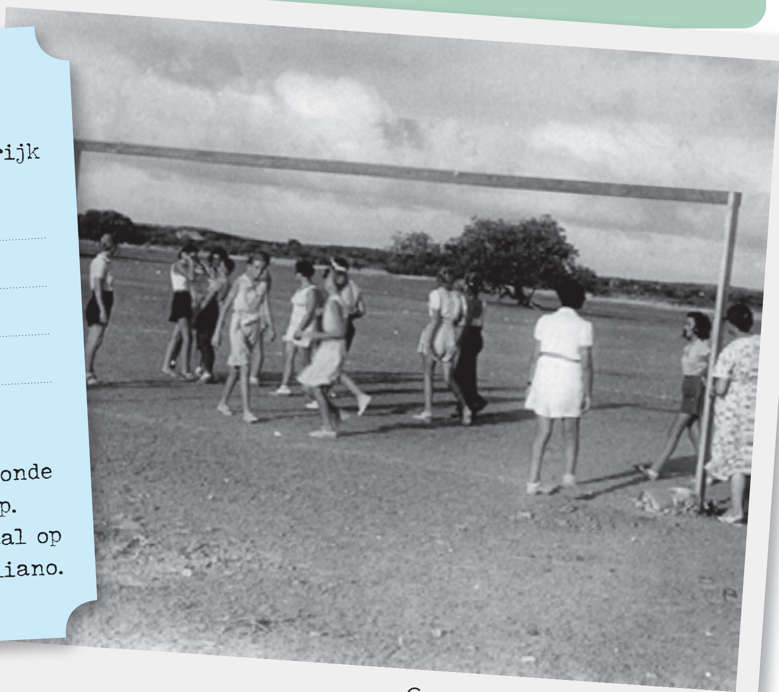
....

....

....

Ismaël Soliano woonde vlak bij het kamp. Bekijk zijn verhaal op tiny.cc/ismaelsoliano.

Gevangenen van kamp Playa Pariba.

VLUCHT

Toen

Joodse vluchtelingen uit Duitsland zijn per schip op weg naar Amerika. In 1939 ligt het schip in de haven van Cuba. Maar ze mogen Amerika niet in, en het schip moet terug naar Europa.

Nu

De kustwacht heeft deze groep vluchtelingen uit Venezuela gered. Veel vluchtelingen reizen in kapotte bootjes over zee.

Bron: Marjan Brouwers en Jeannette van Ditzhuijzen, *Ren, Janina, ren!* (2016)

In elke oorlog slaan er mensen op de vlucht. Soms vluchten mensen voor bommen, geweld en honger. Soms vluchten ze omdat ze worden vervolgd, omdat ze zijn wie ze zijn. Dat was vroeger al zo en dat gebeurt nu nog steeds, elke dag. Ook als er geen oorlog is, moeten mensen soms hun land verlaten.

Janina, ongeveer 15 jaar.

TOEN HELEMAAL ALLEEN

De Joodse Janina Katz groeit op in Polen. Ze is 7 jaar als de oorlog uitbreekt. In oktober 1942 verstopt ze zich samen met haar moeder en haar zus voor de **nazi's** in een kelder. Ze worden ontdekt en meegenomen naar een plein. Daar zijn meer opgepakte Joden. Janina's moeder zegt tegen haar dat ze moet wegrennen, zo hard ze kan. En dat doet Janina. Ze is dan tien jaar. Zo ontsnapt Janina aan de nazi's, maar ze is helemaal alleen. Veel mensen durven niet voor haar te zorgen. Ze zijn bang dat ze dan opgepakt worden. Gelukkig overleeft ze de oorlog. In 1947 komt ze naar Curaçao waar haar oom al jaren woont. De winkel Janina in Punda is van haar en haar kinderen en kleinkinderen.

Een verhaal van het Rode Kruis

NU GEEN TOEKOMST

Deze oma wordt met haar twee kleinkinderen opgevangen op Aruba. Ze zijn gevlucht uit Venezuela. De ouders van de kinderen mochten niet op Aruba blijven, zij zijn teruggestuurd naar Venezuela. De oma en de kinderen zijn daardoor erg verdrietig. Venezuela is erg arm, en er is een dictator aan de macht. Belangrijke dingen als eten en medicijnen zijn er bijna niet te krijgen. Veel mensen zien daarom geen toekomst meer in het land. Ze slaan op de vlucht en maken vaak gevaarlijke reizen. Op Aruba, Bonaire en Curaçao zijn veel vluchtelingen uit Venezuela. Er is weinig hulp voor ze.

>>> lees verder >>>

VLUCHTFEITEN

- Toen Hitler in Duitsland aan de macht kwam, zijn veel Joden gevlucht.
- Mensen vluchten niet alleen als er oorlog is, ze vluchten ook voor armoede en werkloosheid.
- Er zijn nu – terwijl je dit leest – in de hele wereld bijna 80 miljoen mensen op de vlucht.
- De meeste vluchtelingen in de wereld komen uit Syrië, Afghanistan, Venezuela, Zuid-Soedan en Myanmar.
- Meer dan de helft van de vluchtelingen zijn kinderen onder de 18 jaar.
- Vluchtelingen uit Zuid- en Midden-Amerika proberen via de eilanden in het Caribisch gebied Amerika te bereiken. Alleen al op Aruba en Curaçao komen elk jaar duizenden mensen aan.
- Vluchtelingen in het Caribisch gebied komen vaak uit Venezuela, Colombia, de Dominicaanse Republiek en Haïti.

Bron: Vluchtelingenwerk, IOM

De 14-jarige Shyar Ahmed uit Syrië raakte op de vlucht voor de oorlog zijn linkerhand kwijt. Deze foto is gemaakt in een vluchtelingenkamp in Turkije.

Denk

Waar kun jij heen als je moet vluchten?

Mensen die moeten vluchten kunnen maar heel weinig spullen meenemen.

Probeer het zelf eens: Je hebt maar heel kort de tijd om na te denken. Wat neem je nog mee? Het moet allemaal in je koffer passen!

Denk

Hoe kun je dingen die je niet mee kunt nemen toch bij je dragen?

Wat kun je doen tegen onrecht?

Als iemand je **ONRECHT** *aandoet, behandelt die persoon je oneerlijk.*

Wat doe je als je ziet dat andere mensen onrecht wordt aangedaan? Er zijn mensen die wegkijken. Maar er zijn ook mensen die in actie komen. Zo iemand was Anton de Kom.

Vrijheid is voor Anton de Kom heel belangrijk. Hij vindt dat alle mensen vrij moeten zijn. In Suriname zijn mensen in de tijd van de slavernij niet vrij. Hij schrijft er een boek over.

DIT IS ANTON DE KOM.

Anton komt uit Suriname.

DIT IS NEL DE KOM.

Nel komt uit Nederland.

DIT ZIJN HUN KINDEREN AD, CEES, TON EN JUDITH DE KOM.

Anton de Kom groeit op in Suriname. De vader van Anton wordt nog als slaaf geboren op een plantage. Niet lang daarna wordt de slavernij afgeschaft. Maar er blijft nog veel ongelijkheid bestaan. Anton kan bijvoorbeeld na zijn studie geen baan krijgen in Suriname, omdat hij zwart is. In 1921 verhuist hij naar Nederland. Daar krijgt hij werk en trouwt hij met Nel. Hij schrijft over de geschiedenis van Suriname en de slavernij. Hij vindt dat mensen in Nederland moeten weten wat er in Suriname is gebeurd. Tijdens de oorlog schrijft hij voor verzetskrant *De Vonk* over wat de Joden wordt aangedaan. Op 7 augustus 1944 wordt hij hiervoor opgepakt door de nazi's. Hij sterft in een concentratiekamp in Duitsland.

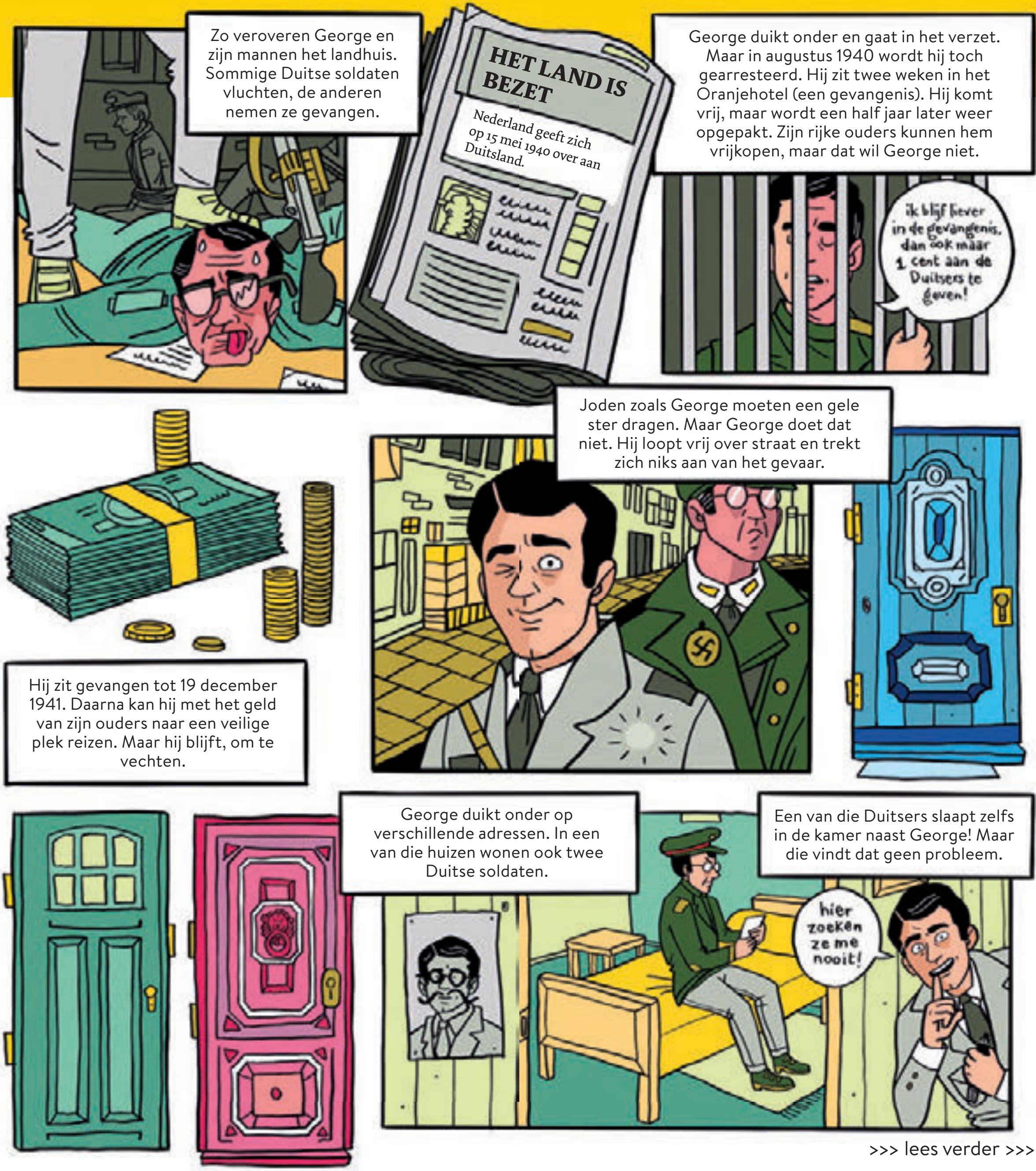
Praat erover: Kun jij tegen onrecht?

Kies om de beurt een uitspraak. Degene die kiest, geeft als eerste zijn mening. Daarna moet de ander antwoord geven. Is de stelling beantwoord, dan streep je die door. Wissel daarna om. Iedereen mag zelf ook een stelling bedenken.

Opkomen voor anderen is belangrijker dan je eigen veiligheid. ☐	Je mag geweld gebruiken tegen onrecht. ☐	Kleine daden van verzet zijn net zo belangrijk als grote daden. ☐
Als je wegkijkt voor onrecht, ben je ook schuldig. ☐	De waarheid vertellen is belangrijker dan je eigen veiligheid. ☐	.... ☐
Je verzetten is makkelijker dan het klinkt. ☐	Je eigen familie beschermen is belangrijker dan opkomen voor vreemden. ☐	.... ☐

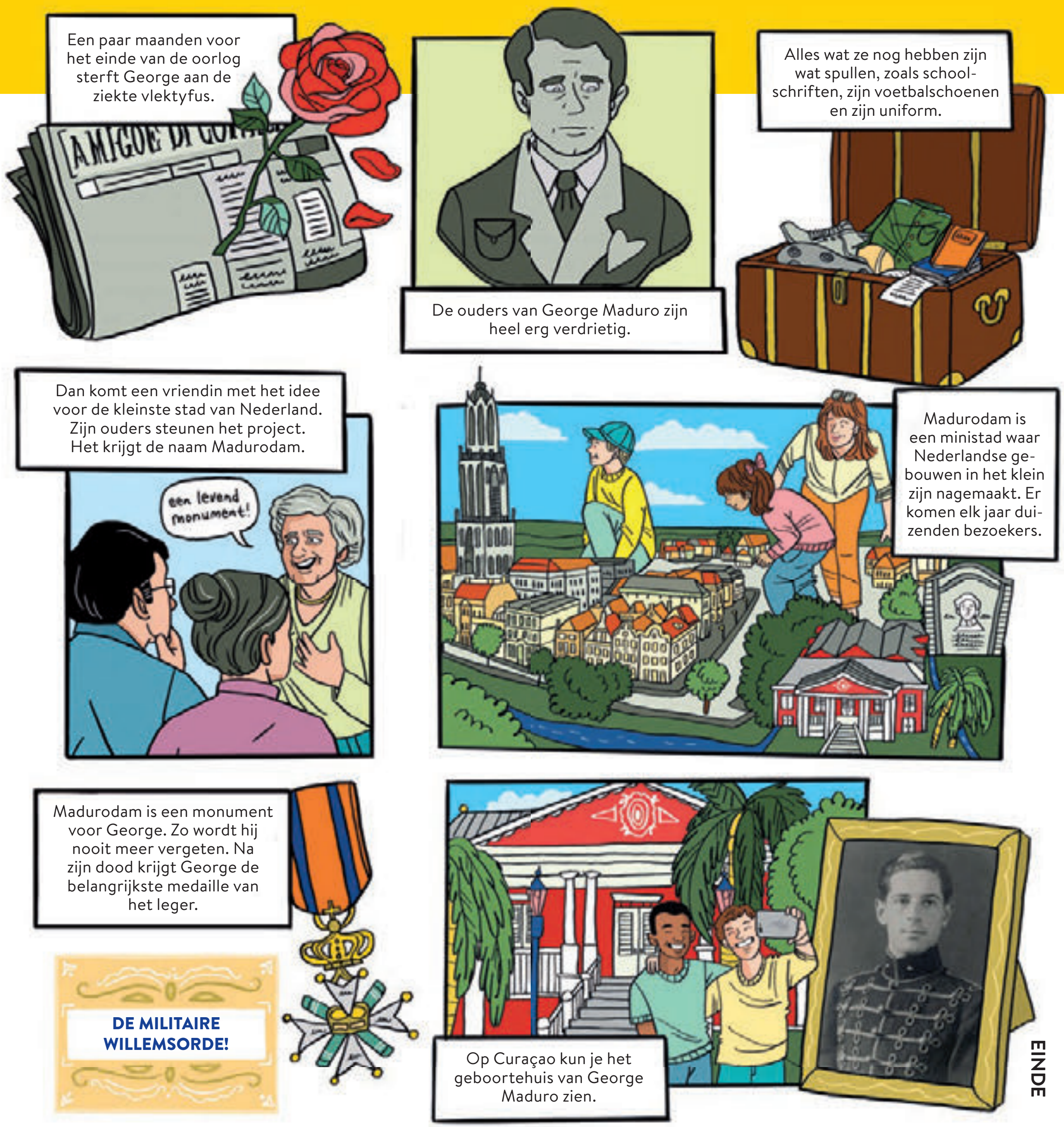
Kleine stad voor een grote held

Zo veroveren George en zijn mannen het landhuis. Sommige Duitse soldaten vluchten, de anderen nemen ze gevangen.
HET LAND IS BEZET
Nederland geeft zich op 15 mei 1940 over aan Duitsland.
George duikt onder en gaat in het verzet. Maar in augustus 1940 wordt hij toch gearresteerd. Hij zit twee weken in het Oranjehotel (een gevangenis). Hij komt vrij, maar wordt een half jaar later weer opgepakt. Zijn rijke ouders kunnen hem vrijkopen, maar dat wil George niet.
ik blijf liever in de gevangenis, dan ook maar 1 cent aan de Duitsers te geven!
Hij zit gevangen tot 19 december 1941. Daarna kan hij met het geld van zijn ouders naar een veilige plek reizen. Maar hij blijft, om te vechten.
Joden zoals George moeten een gele ster dragen. Maar George doet dat niet. Hij loopt vrij over straat en trekt zich niks aan van het gevaar.
George duikt onder op verschillende adressen. In een van die huizen wonen ook twee Duitse soldaten.
Een van die Duitsers slaapt zelfs in de kamer naast George! Maar die vindt dat geen probleem.
hier zoeken ze me nooit!

>>> lees verder >>>

In maart moeten alle Nederlandse soldaten zich melden bij de Duitsers. George doet dat niet, net als heel veel anderen.
In 1943 wil hij met zijn beste vriend Onckо naar Londen. Daar zit de Nederlandse regering. Ze willen hun hulp aanbieden. Maar ze worden verraden. Aan de grens tussen België en Frankrijk worden de vrienden opgepakt.
houd moed jongens!
George gaat naar een gevangenis in Duitsland. Hij spreekt andere gevangenen in de gang moed in en geeft zelf het goede voorbeeld. Zo houden zij hoop door hem.
HELD VAN DE GANG
Er vallen twee keer bommen op de gevangenis.
Twee keer krijgt George zo de kans om te ontsnappen. Maar hij weigert zijn vrienden achter te laten.
De ouders van George horen dat hun zoon gevangen zit. Ze sturen koningin Wilhelmina een brief. Ze vragen haar hun zoon te ruilen tegen Duitsers die op Bonaire gevangen zitten. Maar dat lukt niet...
In 1944 wordt George naar concentratiekamp Dachau gestuurd.

Een paar maanden voor het einde van de oorlog sterft George aan de ziekte vlektyfus.
AMIGOE DI
De ouders van George Maduro zijn heel erg verdrietig.
Alles wat ze nog hebben zijn wat spullen, zoals schoolschriften, zijn voetbalschoenen en zijn uniform.
Dan komt een vriendin met het idee voor de kleinste stad van Nederland. Zijn ouders steunen het project. Het krijgt de naam Madurodam.
een levend monument!
Madurodam is een ministad waar Nederlandse gebouwen in het klein zijn nagemaakt. Er komen elk jaar duizenden bezoekers.
Madurodam is een monument voor George. Zo wordt hij nooit meer vergeten. Na zijn dood krijgt George de belangrijkste medaille van het leger.
DE MILITAIRE WILLEMSORDE!
Op Curaçao kun je het geboortehuis van George Maduro zien.
EINDE

Wij zijn vrij!

De Amerikaanse president Roosevelt maakt zich aan het begin van 1941 zorgen over wat er in de wereld gebeurt. De Verenigde Staten vechten op dat moment nog niet mee in de oorlog.

President Roosevelt hield toen een toespraak over vrijheid. Hij noemde vier vrijheden (Four Freedoms) die hij heel belangrijk vond. Ieder mens op de wereld zou ze moeten hebben om écht vrij te kunnen leven.

Doe

VRIJHEID?
Lees de verhalen van deze mensen. Ze waren niet vrij. Nu gelukkig wel.
Ze willen hun verhaal vertellen. Bij welke vrijheid hoort hun verhaal? Trek lijnen.

Adam komt uit Syrië. In dat land is oorlog. Adam is erg bang voor de bommen. Hij moet vluchten en ziet zijn vader heel lang niet. Adam woont nu in Nederland, in vrijheid.

VRIJHEID VAN MENINGSUITING Je mag zeggen wat je denkt, ook als je het niet eens bent met de regering.

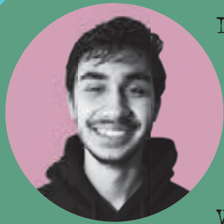
VRIJ ZIJN VAN ARMOEDE
Je hebt geen zorgen over eten, kleding of een huis.

VRIJHEID VAN GODS-DIENST
Je mag geloven wat je wilt.

VRIJ ZIJN VAN ANGST
Je bent veilig, je kunt rustig slapen.

Tineke komt uit Nederlands-Indië, nu Indonesië. In 1941 komen er Japanse soldaten die het land **bezetten**. Tineke wordt jarenlang opgesloten in haar eigen huis, samen met 17 familieleden. Ze mogen niet naar buiten om eten te kopen en lijden vreselijke honger. Ze eten zelfs slakken uit de tuin. Tineke overleeft de oorlog.

Danial komt uit Iran. In dat land zijn heel strenge regels die worden bepaald door de leiders. Wie niet luistert, of wie zijn mening hardop zegt, kan zelfs de doodstraf krijgen. Voor Danial en zijn familie is het er te onveilig. Ze zijn gevlucht. Nu wonen ze in Nederland, in vrijheid.

Mieke is Joods. Tijdens de Tweede Wereldoorlog wordt ze samen met haar ouders en zusje opgepakt en gevangengezet in een **concentratiekamp**. Alleen omdat ze Joods is. Mieke overleeft de oorlog.

Kijk

Deze mensen weten hoe het is om <u>niet</u> vrij te zijn. Ze willen hun verhaal met jou delen. Je kunt hen zelf vragen stellen. Kijk op www.wijzijnvrij.org

Denk

Wat vind jij de belangrijkste vrijheid?

RECHTEN VAN DE MENS

Eleanor Roosevelt is de vrouw van de Amerikaanse president tijdens de Tweede Wereldoorlog. Zij bezoekt in 1944 de Amerikaanse soldaten op Aruba, Bonaire en Curaçao. Door haar reizen tijdens de oorlog ziet ze veel ellende. Samen met anderen schrijft ze na de oorlog een tekst over de rechten van de mens. Bijna alle landen van de wereld zijn het eens met deze tekst. Helaas houden ze zich niet allemaal aan de afspraken. Toch is het heel belangrijk dat deze afspraken er zijn.

TRUIEN BREIEN voor NEDERLAND

De bewoners van de Caribische eilanden leven mee met de mensen in het bezette Nederland. Want die hebben het moeilijk. Er is in Nederland te weinig eten en niet genoeg warme kleding. Ook heeft het leger van de geallieerden geld nodig om de nazi's te kunnen verslaan. In het Caribisch gebied wordt van alles gedaan om te helpen.

Deze postzegels zijn wat duurder dan normaal. Het extra geld gaat naar de hulp voor Nederland.

EEN VLIEGTUIG KOPEN

Mensen op Aruba sparen een vliegtuig bij elkaar om tegen de nazi's te vechten. Voor twee gulden vijftig kun je een lot kopen waarmee je 5.000 gulden kunt winnen. Dat zou nu ongeveer 17.000 Amerikaanse dollar zijn! Maar nog belangrijker: met het lot steun je het Spitfire-fonds. Met het geld van het fonds wordt een Spitfire vliegtuig gekocht. Het vliegtuig krijg de naam Aruba.

Chris Engels, oprichter SANOC (Steun aan Nederlandse Oorlogs-slachtoffers Curaçao)

'Toen ik zelf geld ging op-halen, wilde ik hier en daar een al te armoedig hutje overslaan, maar de mensen kwamen, naar buiten en zeiden: "Dokter, mi no ta bon pa un fwerte pa e pober Ulandesnan?" – "Dokter, ben ik niet goed genoeg om geld te geven voor die arme Hollanders?"'

Sommige mensen willen Nederland in de oorlog helpen met meer dan alleen geld. Als vrijwilliger sluiten ze zich aan bij het Nederlandse leger. De Curaçaose vrouwen op deze foto staan klaar om naar Australië te gaan. Ze gaan de geallieerden helpen in de strijd tegen de Japanners.

Ena in kostuum voor haar optreden.

DANSEN EN SPORTEN

Overal worden concerten, dansavonden en sportieve activiteiten georganiseerd. Ena Dankmeijer-Maduro helpt bij de organisatie van activiteiten op de Curaçaose Sport Club. Er zijn sportwedstrijden en er wordt tot diep in de nacht gedanst. Door de verduistering is er toch niet veel anders te doen. Het ingezamelde geld gaat naar goede doelen die de geallieerden en Nederlanders in de oorlog helpen. Ena en haar vriendinnen zorgen voor de versieringen en de lekkere hapjes. Ze treden ook vaak op.

DOPJES SPAREN

Dopjes van flessen, wikkels van chocoladerepen: alles wordt gespaard voor het Amerikaanse leger. De dopjes en wikkels zijn in die tijd gemaakt van tin. Dat kun je opnieuw gebruiken. De mensen kregen een beetje geld voor hun verzamelde dopjes en wikkels. En dat geven ze dus aan de soldaten.

BREIEN

Er zijn warme kleren nodig voor Nederland. Maar die hebben de mensen in het Caribisch gebied natuurlijk niet in de kast liggen. Daarom wordt er gebreid. Heel veel gebreid. Dekens, sjaals, truien. Kisten vol worden naar Nederland gestuurd. En dat terwijl de meeste mensen van de eilanden nooit eerder een breinaald vast hebben gehad!

GELD GEVEN

Medewerkers van Antilliaanse bedrijven zamelen geld in. Daarmee wordt een fonds opgericht. Met het geld kan het fonds wapens kopen voor de strijd tegen nazi-Duitsland. Op deze manier proberen de mensen op de Caribische eilanden Nederland te helpen.

HEEL VEEL GELD

Alleen al op Aruba wordt (omgerekend naar nu) 3,1 miljoen gulden opgehaald. Vanuit Nederland komen er veel dankbrieven. De burgemeester van Zutphen schrijft bijvoorbeeld:

'Het is te mooi om waar te zijn. En dat alles is dan een geschenk van ver weg wonende, onbekende Nederlanders.'

Monument op Curaçao als dank voor alle hulp.

Prinses Juliana op Sint Maarten.

KONINKLIJK BEZOEK

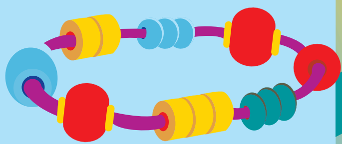
Het Nederlandse koningshuis is blij met de hulp van de Caribische eilanden aan Nederland. In 1942 komt prins Bernhard op bezoek in Curaçao en Aruba. Later komt ook prinses Juliana op bezoek. Zij wordt later de koningin van het Nederlandse koninkrijk. Op de eilanden worden de prins en prinses met veel enthousiasme ontvangen.

Prinses Juliana zei na haar bezoek aan de eilanden:
'De hartelijkheid waarmee de bevolking mij ontvangen heeft, trof mij heel diep'

10 TIPS om een ander te HELPEN

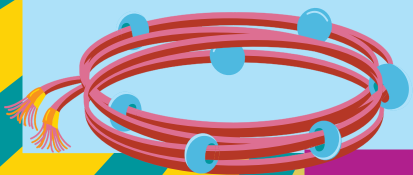
Tijdens de oorlog helpen de mensen van de Caribische eilanden de mensen in Nederland. Ze zamelen geld in en breien truien. Gelukkig is er nu geen oorlog bij ons, maar ook nu zijn er mensen die het moeilijk hebben. Het is fijn om iets te doen voor een ander en dat kan op veel manieren.

1. Knutsel iets moois. Bijvoorbeeld een armbandje. Verkoop dat en geef het geld aan een goed doel.
2. Misschien ken je iemand die wel wat hulp kan gebruiken. Doe bijvoorbeeld boodschappen voor hem of haar, of help met schoonmaken.
3. Houd een markt met tweedehands spullen. Geef de opbrengst aan een goed doel.
4. Zoek een organisatie bij jou in de buurt waar je als vrijwilliger een handje kunt helpen. Bijvoorbeeld de voedselbank.
5. Breng je speelgoed of kleren die nog goed zijn, maar die je zelf niet meer nodig hebt, naar een goed doel. Dan kan het naar andere kinderen, die het nog goed kunnen gebruiken.
6. Kom met je klas in actie voor een goed doel. Verzin een leuke actie en zoek een sponsor.
7. Organiseer een car wash met je klas. Verkoop kaartjes voor een wasbeurt en geef de opbrengst aan een goed doel.

Heb jij ook nog tips?
Schrijf ze hieronder op.

8. ....
9. ....
10. ....

WEET JIJ VEEL!

Daniela, Almira en Aleyna praten over de Tweede Wereldoorlog en over herdenken en vrijheid. Ze geven antwoord op vragen waar je even over moet nadenken.

Hoe merkten de eilandbewoners dat het oorlog was in 1940-1945?

Aleyna: Mensen die kinderen of familie in Nederland hadden, maakten zich zorgen of ze wel veilig waren.

Almira: Op het eiland was een blackout. Als de zon onder was, mocht er geen licht meer te zien zijn. Van auto's bijvoorbeeld, of in de huizen. Alles moest verduisterd zijn zodat de Duitsers ons niet konden bombarderen.

Ken jij een verhaal over de oorlog, bijvoorbeeld uit je familie?

Aleyna: Niet uit mijn familie. Ik ken het verhaal van George Maduro. Hij heeft voor ons gevochten in Nederland. Ik heb een stripboek over hem gelezen. Hij was een goed mens.

Denk

Lees de strip van George op bladzijde 28. Wat vind jij zijn dapperste daad?

Waren de mensen op de eilanden tijdens de oorlog vrij?

Almira: Ik dacht eerst dat kinderen niet naar school konden, maar dat mochten ze toch.

Daniela: Doordat het donker moest zijn, kon je in de avond niet veel meer doen. Dat voelt niet vrij.

Voel jij je vrij?

Daniela: Ja, ik voel mij vrij op Curaçao. We kunnen naar school, we kunnen leren en denken wat we willen. We kunnen ook kleren kopen en spelen.

Denk

Voel jij je vrij?
Of niet?
Waaraan merk je dat?

Welke vrijheid wil je zeker niet missen?

Aleyna: Dat ik mijn moeder niet zou kunnen zien.

Almira: Dat ik niet meer buiten zou mogen spelen. In sommige landen mag dat niet.

Denk

Welke vrijheid zou jij niet willen missen?

Is iedereen even vrij?
Daniela: Door Covid-19 kan ik nu mijn familie niet zien, want die woont op Aruba. Daar kunnen we nu niet naartoe want de grens is dicht. Dat vind ik heel naar.

Denk Zijn er mensen die nu niet vrij zijn? Wie?

....

....

....

'Alles moest verduisterd zijn zodat de Duitsers ons niet konden bombarderen'

Vind je het belangrijk dat de Tweede Wereldoorlog wordt herdacht? Waarom?
Almira: Ja, want dat is een stuk van onze eigen geschiedenis. Dat moeten we niet vergeten. Het heeft ons ook vrijheid gebracht. En onze mensen hebben er ook voor gevochten, zoals George Maduro.

Denk Schrijf een naam op van iemand van de eilanden die ook voor vrijheid heeft gevochten.

....

....

....

Zou je zelf ook mee willen doen aan zo'n herdenking? Waarom?
Aleyna: Ja, dat zou ik wel willen, want er zijn veel mensen doodgegaan en die kunnen we dan herdenken.

Denk En jij? Zou jij een herdenking bezoeken? ☐ Ja ☐ nee. Waarom?

....

....

Mogen herdenkingen alleen over oorlog gaan, of mogen ze ook over andere gebeurtenissen gaan? Waarom?

....

....

Heeft de geschiedenis invloed op wie je bent?
Almira: Doordat je dingen weet uit de geschiedenis kijk je anders om je heen. Ik weet nu waarom onze olie zo belangrijk was in de oorlog. Dat heeft ook geholpen voor onze vrijheid.

Denk Welke gebeurtenis uit de geschiedenis vind jij belangrijk om te herdenken?

....

....

....

Vrijheid volgens...

HENSLEY MEULENS

Hensley Meulens is een beroemde honkballer. Hij is geboren op Curaçao. Hensley speelde in Amerika en voor het Nederlandse team. Hoe denkt hij over vrijheid?

'Ik heb de vrijheid gekregen om als sporter mijn talenten op het sportveld te laten zien. Maar de eilanden zijn veel kleiner dan Amerika, waardoor je minder vrij bent om je talenten goed te gebruiken.'

....

☐

'Ik woon in Amerika, maar dat blijft toch een vreemd land. In Curaçao voel ik mij echt thuis en helemaal vrij.'

....

☐

'Vrij zijn is belangrijk, maar bij sport moet je ook leren hoe je je moet gedragen. Je moet respect hebben voor elkaar.'

....

☐

WAT PAST BIJ ELKAAR?

1. Hier zie je vrijheden die bij de uitspraken van Hensley passen. Schrijf de juiste vrijheid onder de uitspraak die erbij past.

Je kunt worden wie je wilt zijn.

Je hebt een plek waar je je veilig voelt.

Je houdt rekening met de vrijheid van anderen.

2. Maak een top 3 van Hensleys uitspraken. Nummer 1 vind jij het belangrijkst en nummer 3 het minst belangrijk. Schrijf de nummers bij de uitspraken.

3. Is jouw top 3 hetzelfde als die van je klasgenoot? Wat zijn de verschillen?

Hoe denken jullie over: VRIJHEID

Zo vrij als wij leven, dat kan in heel veel landen niet.

Vrijheid kun je op veel manieren vieren. Bonaire, **Dia di Rincon**, 30 april.

Wat vind jij van deze uitspraken?
Ben je het ermee eens of oneens?
Schrijf je antwoord op de stippellijn.

1. **Vrijheid is voor iedereen hetzelfde.**
   Ik ben het hier mee eens/oneens, omdat ...

   ....

   ....

   ....

2. **Het allerbelangrijkste voor een mens is vrijheid.**
   Ik ben het hier mee eens/oneens, omdat ...

   ....

   ....

   ....

3. **Om je vrij te voelen, heb je geld nodig.**
   Ik ben het hier mee eens/oneens, omdat ...

   ....

   ....

   ....

Vraag een klasgenootje wat hij of zij heeft ingevuld.
Zijn jullie het met elkaar eens?
Waarom wel of niet?

Vragen over vrijheid

Hoe denken jullie over vrijheid? Speel dit spel en praat er met elkaar over.

Maak groepjes van 3 of 4 kinderen. Knip de kaartjes op de bladzijde hiernaast uit een van de boekjes. Leg de kaartjes naast elkaar zodat jullie alle vragen kunnen zien. Lees eerst de spelregels. Geef dan antwoord op de vragen.

SPELREGELS

- Iemand van jullie groepje kiest een vraag uit en leest deze voor aan de anderen.
- Denk eerst allemaal even zelf na over de vraag.
- Praat dan in je groepje over jullie antwoord. Iedereen krijgt de beurt.
- Luister goed naar elkaar. Laat elkaar eerst uitpraten voor je reageert.
- Probeer niet alleen met 'ja' of 'nee' te antwoorden. Leg aan de anderen uit waarom je dat vindt.
- Stel een extra vraag als iets niet duidelijk is, zoals 'Kun je daar een voorbeeld van geven?'
- Lijken jullie antwoorden op elkaar, of zijn ze heel verschillend? Het gaat om wat je vindt, dus alle antwoorden zijn goed.
- Nu mag iemand anders uit jullie groepje een vraag kiezen en voorlezen. Ga zo door tot de vragen op zijn.

TIP: Als je niet in het boekje wilt knippen, kun je de kaartjes ook namaken.

IS HET BELANGRIJK OM VRIJHEID TE VIEREN OP 5 MEI?

WELKE HERDENKINGEN KEN JE?
EN WELKE VIND JE HET BELANGRIJKST?

VIND JIJ DAT DE AFSCHAFFING VAN DE SLAVERNIJ ELK JAAR GEVIERD MOET WORDEN?

IS HET BELANGRIJK DAT DE DAG VAN DE VLAG EEN VRIJE DAG IS?

ZIJN VOLWASSENEN VRIJER DAN KINDEREN?

WELKE VRIJHEIDS-STRIJDER VIND JIJ HET BELANGRIJKST?

KIES UIT: GEORGE MADURO / TULA / ANTON DE KOM / BOY ECURY / IEMAND ANDERS

KUN JE VRIJ ZIJN ALS JE ARM BENT OF HONGER HEBT?

IS HET ERG ALS WE DE TWEEDE WERELDOORLOG VERGETEN?

Oorlogswoordenlijst

Ariërverklaring • Een formulier dat ambtenaren (iedereen die voor de overheid werkt) moesten invullen, waarin ze verklaarden dat ze niet Joods waren. Joden konden dit niet invullen, en verloren zo hun werk.

Bezetting • Een land wordt ingenomen door een leger of groep die er niet hoort.

Bondgenoot • Een land dat samen met jou vecht.

Censuur • Het weglaten van tekst of afbeeldingen omdat ze in een oorlog de vijand informatie zouden kunnen geven.

Concentratiekamp • Plaats waar mensen gevangenzitten.

Deportatie • Iemand naar een werkkamp of concentratiekamp brengen.

Geallieerden • Engeland, Rusland, Canada, de Verenigde Staten en nog wat kleinere landen in Europa. Zij vochten samen tegen Duitsland, Italië en Japan tijdens de Tweede Wereldoorlog.

Koopvaardijpersoneel • Mensen die tijdens de Tweede Wereldoorlog op handelsschepen werkten.

Monument • Een bouwwerk of een beeld dat ervoor moet zorgen dat mensen een gebeurtenis nooit meer vergeten.

Nazi • Afkorting van nationaal-socialist, de volgelingen van Hitler.

NSB • Nationaalsocialistische Beweging. Een politieke partij voor Nederlanders die het met Hitler eens waren.

Persoonsbewijs • Identiteitskaart die iedereen in Nederland moest hebben tijdens de Duitse bezetting.

Razzia • Jacht op mensen, door het leger of de politie.

Roma en Sinti • Groepen mensen die in verschillende landen in Europa wonen en die hun eigen taal en cultuur hebben. Ze werden vroeger ‘zigeuners’ genoemd, maar omdat dit een scheldwoord is (het betekent ‘rondtrekkende bandieten’) gebruik je dat woord niet meer.

Torpedo • Bom die vanuit een boot, onderzeeër of vliegtuig wordt afgeschoten.

Vredesoperatie • Militaire actie in een gebied waar een gewapend conflict is om de vrede te herstellen of te bewaren.

Vervolgen • Geweld gebruiken tegen of gevangenzetten van een bepaalde groep.

Verzet • Groep mensen die tegenstand biedt aan de bezetter.

COLOFON

© UITGAVE
Nationaal Comité 4 en 5 mei – Amsterdam 2021

ISBN 978 90 77294 33 8

PROJECTLEIDING EN EINDREDACTIE
Sarah Feirabend

REDACTIE EN ADVIES
Cristan van Emden en Julia Sarbo, Nationaal Comité 4 en 5 mei

CONCEPT, TEKST EN REDACTIE
Patsboem! Educatief

RESEARCH, ADVIES EN DISTRIBUTIE
Stichting de Cultuur Kameleon, Saskia Luckmann en Yvonne Willemsen

GRAFISCH ONTWERP EN ILLUSTRATIES
Suzanne Hertogs en Anne de Laat (Ontwerphaven)

ILLUSTRATIES

COVER, 8 T/M 13, 19, 28 T/M 31, 50 T/M 53
Karida van Bochove

DRUKWERK
PrintSupport4U

Dit drukwerk is zeer milieuvriendelijk vervaardigd

BEELD
Rijksvoorlichtingsdienst – Martijn Beekman, George Maduro familiearchief, 20th Century Fox, Nationaal Archief Aruba, Brian Mead van www.handscrabblefarm.com, Alamy Stockphoto – Bygone collection, Knipselkrant Curaçao, Antiliaans Dagblad, www.antillesatwar.com, Oorlogsgraven Stichting, Beeldbank WO2, NIOD, Instituut voor Beeld en Geluid, Mongui Maduro Library, Nationaal Archief Curaçao, Berber van Beek – www.studiorootz.com, Werkgroep Onderwijs van de stichting Loods24, Joods Historisch Museum Amsterdam, Collectie Spaarnestad, Stadsarchief Rotterdam, Mirjam Weitzner-Smuk, Nationale Beeldbank - Harry Kors Fotografie, Bert Vos - www.hetkoffertjevanidavos.nl, Getty images - Anne Frank Fonds Basel, Collectie Nationaal Monument Kamp Vught, Jeanette van Ditzhuizen, Skyview Bonaire, Hollands Hoogte - AP, AdobeStock – Reuters/Stringer, het Rode Kruis, Robert van Dongen

VERTALING
Jacqueline van Zuijlen (Engelse vertaling), Chantal Cooper (Engelse correcties), Diana Domacassé-Lebacs (Papiamentu vertaling), Jeroen Heuvel (Papiamentu correcties), Desiree Correa (Papiamento vertaling), Lilian Semeleer (Papiamento correcties)

MET DANK AAN
Biblioteca Nacional Aruba, Anja van Bergen, Biblioteka Nashonal Kòrsou Frank Martinus Arion, Marjan Brouwers, Lisa Davis-Burnett - The Daily Herald St. Maarten, Jeanette van Ditzhuijzen, Robert van Dongen, Giselle Ecury, Walter Hellebrand, Raymond R. Hernandez, Jewish Cultural Historical Museum Curaçao, Rosa de Jong, Anne-Roos de Kort-Reich, Caspar Martens, Hensley Meulens, Philipsburg Jubilee Library, Marlon Reina, het Rode Kruis, Michèle Russel-Capriles, Riet en Arthur Sealy, Ted Schouten, Sentro di Bario Otrobanda – Almira, Alenya, Daniela, Myrthe Verhulst, Bert Vos, Mirjam Weitzner-Smuk, Mike Willemse, Brigitte van der Winden

Nationaal Comité 4 en 5 mei
Nieuwe Prinsengracht 89
1018 VR Amsterdam
Nederland

info@4en5mei.nl
www.4en5mei.nl
www.tweedewereldoorlog.nl

Nationaal Comité
4 en 5 mei

@nationaalcomite4en5mei